

III CZP 83/72 - Uchwała Sądu Najwyższego

Opublikowano: OSNC 1973/7-8/124, LEX nr 1528

Uchwała

Sądu Najwyższego

z dnia 22 listopada 1972 r.

III CZP 83/72

TEZA aktualna

Żądanie ustalenia nierównych udziałów małżonków w majątku wspólnym nie ulega przedawnieniu.

UZASADNIENIE

Skład orzekający

Przewodniczący: sędzia W. Bryl. Sędziowie: S. Rudnicki, Z. Wasilkowska (sprawozdawca).

Sentencja

Sąd Najwyższy, w sprawie z powództwa Michaliny M. z udziałem Stefana M. o podział majątku wspólnego, po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym następującego zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Wojewódzki dla m. Łodzi w Łodzi postanowieniem z dnia 27 września 1972 r. do rozstrzygnięcia w trybie art. 391 k.p.c.:

"Czy roszczenie o ograniczenie udziału byłego współmałżonka w majątku wspólnym ulega przedawnieniu?",

postanowił udzielić następującej odpowiedzi:

Żądanie ustalenia nierównych udziałów małżonków w majątku wspólnym nie ulega przedawnieniu.

Uzasadnienie faktyczne

W myśl art. 43 k.r.o. oboje małżonkowie mają równe udziały w majątku wspólnym. Jednakże z ważnych powodów każdy z małżonków może żądać, ażeby ustalenie udziałów w majątku wspólnym nastąpiło z uwzględnieniem stopnia, w jakim każdy z nich przyczynił się do powstania tego majątku.

Ustawodawca nie ograniczył żądania ustalenia nierównych udziałów w majątku wspólnym żadnym terminem. Rozstrzygnięcie więc przedstawionego przez Sąd Wojewódzki w trybie art. 391 k.p.c. zagadnienia, czy żądanie to ulega przedawnieniu, zależy przede wszystkim od odpowiedzi na pytanie, czy jest to żądanie ukształtowania prawa, czy też roszczenie majątkowe. W tym ostatnim bowiem wypadku ulegałoby ono przedawnieniu na ogólnych zasadach przewidzianych w art. 117 i nast. k.c.

Zgodnie z poglądem przyjętym w doktrynie prawniczej istotną cechą żądania ukształtowania prawa jest to, że zmierza ono do stworzenia nowego stanu prawnego lub do przekształcenia istniejącego stosunku prawnego. W konsekwencji takiego stanu rzeczy orzeczenie konstytutywne ma - w przeciwieństwie do orzeczenia deklaratywnego, stwierdzającego tylko istnienie pewnego stanu prawnego w świetle ustalonych okoliczności faktycznych - charakter

prawotwórczy i tworzy określony w tym orzeczeniu stan prawny między stronami lub uczestnikami postępowania.

Należy przyjąć, że przewidziane w art. 43 k.r.o. żądanie ustalenia nierównych udziałów małżonków w majątku wspólnym ma właśnie taki charakter żądania ukształtowania prawa. Zmierza ono bowiem do zmiany stosunku prawnego wynikającego z art. 43 § 1 k.r.o., a polegającego na równych udziałach małżonków w majątku wspólnym, i do ukształtowania tego stosunku w odmienny sposób, tj. przyznania małżonkom nierównych udziałów w wysokości ustalonej przez sąd.

Żaden, choćby najbardziej istotny powód, o jakim mowa w art. 43 § 2 k.r.o., nie pozbawia małżonka z mocy prawa równego udziału w majątku wspólnym. Może to nastąpić dopiero na skutek orzeczenia sądowego, wydanego na wniosek małżonka lub - w określonych wypadkach - jego spadkobierców. Orzeczenia ma przy tym skutek *ex nunc*, a nie *ex tunc*, jak to ma miejsce z reguły przy orzeczeniach o charakterze deklaratywnym.

Dodać należy, że przyjęcie innego rozwiązania i uznanie, iż orzeczenie sądu ograniczające udział małżonka w majątku wspólnym działa wstecz, doprowadziłoby do trudnych do przyjęcia konsekwencji w postaci konieczności rozliczania się małżonków wstecz za cały ewentualnie okres trwania wspólności (lub od daty nastąpienia ważnego powodu, uzasadniającego zastosowanie art. 43 § 2 k.r.o.), zakwestionowania obciążeń, dokonanych przez jednego małżonka, tj. części majątku wspólnego, w której małżonek ten został pozbawiony udziału, itp.

Należy ponadto wziąć pod uwagę, że - jak wynika z art. 220 i 1035 k.c. w zw. z art. 46 k.r.o. - roszczenie o podział majątku wspólnego nie ulega przedawnieniu, a zgodnie z art. 567 k.p.c. sąd rozstrzyga w postępowaniu o podział majątku wspólnego także o żądaniu ustalenia nierównych udziałów małżonków w majątku wspólnym. Byłoby niezrozumiałe, gdyby przyjąć, że mimo iż samo roszczenie o podział majątku wspólnego nie ulega przedawnieniu, przedawnia się ściśle z nim związane żądanie ograniczenia udziału jednego małżonka w majątku wspólnym.

Przeciwko przyjętemu tu rozwiązaniu można wysunąć argument, że ustalenie nierównych udziałów małżonków w majątku wspólnym prowadzi do pozbawienia jednego małżonka prawa własności na rzecz drugiego, że więc jest to w istocie rzeczy roszczenie majątkowe. Argument ten jednak nie jest rozstrzygający. Jakkolwiek orzeczenie sądu oparte na art. 43 § 2 k.r.o. będzie mieć niewątpliwy wpływ na prawa majątkowe małżonków, jego istotną treścią jest ukształtowanie nowego stosunku prawnego, wpływającego nie tylko z elementów czysto majątkowych, ale przede wszystkim z osobistych stosunków łączących małżonków i opartych na prawie rodzinnym. Te okoliczności przesądzają, że żądanie z art. 43 § 2 k.r.o. nie jest roszczeniem majątkowym, objętym ogólnymi zasadami przedawnienia wynikającymi z prawa cywilnego.

Powództwo o ukształtowanie prawa może być wprawdzie ograniczone terminem prekluzyjnym, jednak ma to miejsce tylko w wypadkach wyraźnie przewidzianych przez prawo. W konkretnym, wypadku ustawodawca terminu takiego nie przewidział. Jedyne ograniczenie w zakresie możliwości dochodzenia ustalenia nierównych udziałów małżonków w majątku wspólnym polega na tym, że żądanie to nie może być zgłoszone po prawomocnym podziale majątku wspólnego. Wynika to z istoty rzeczy, a ponadto da się wydedukować z

przepisów art. 46 k.r.o. i art. 567 § 3 k.p.c. w związku z art. 688 i 618 § 2 i 3 k.p.c.

W tych warunkach nie można również wykładni art. 43 § 2 k.r.o. opierać na wysuwany niekiedy poglądzie, że 10-letni okres od ustania wspólności jest wystarczająco długi na zrealizowanie roszczenia o ustalenie, iż współmałżonek nie przyczynił się lub przyczynił się tylko w stopniu nieznacznym do powstania majątku wspólnego, i że przyznanie tego rodzaju roszczeń na czas nieograniczony byłoby sprzeczne z porządkiem prawnym. Skoro bowiem ustawodawca nie uznał za słuszne ograniczenia żadnym terminem roszczenia o podział majątku wspólnego, a ustalenie wysokości udziałów małżonków w tym majątku wiąże się ściśle z jego podziałem, nie można dopatrywać się sprzeczności z porządkiem prawnym w braku ustanowienia terminu do realizacji roszczenia z art. 43 § 2 k.r.o.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy uznał, że żądanie ustalenia nierównych udziałów w majątku wspólnym nie ulega przedawnieniu.